

Bonus Nuntium

A Koszta József Múzeum tudományos, muzeológiai, művészeti és művelődési online folyóirata

2021 / második szám

TUDOMÁNY

MUZEOLÓGIA

MŰVELŐDÉS

MŰVÉSZET

www.bonusnuntium.hu

Bonus Nuntium

TUDOMÁNYOS, MUZEOLÓGIAI, MŰVÉSZETI ÉS MŰVELŐDÉSI ONLINE FOLYÓIRAT

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

ISSN 2676-8933 Online

www.bonusnuntium.hu

Bonus Nuntium

TUDOMÁNYOS, MUZEOLÓGIAI, MŰVÉSZETI ÉS MŰVELŐDÉSI ONLINE FOLYÓIRAT

Megjelenik online, évente minimum két alkalommal.

www.bonusnuntium.hu

Felelős kiadó

A Koszta József Múzeum igazgatója

Főszerkesztő

Farkas László Róbert

Szerkesztőségi titkár:

dr. Kádár Zoltán

Szerkesztő bizottság:

dr. Gruber László, dr. Miklós Péter, dr. Mód László, dr. Nátyi Róbert,
Farkas László Róbert, Tánczos Roland

Szerkesztőség:

Koszta József Múzeum

6600 Szentes, Kossuth tér 1.

E-mail cím: folyoirat@kosztamuzeum.hu

Telefonszám: +36 63 312 352

Kiadja:

Koszta József Múzeum (Szentes, Kossuth Tér 1)

TARTALOMJEGYZÉK

<i>DR. GRUBER LÁSZLÓ:</i> Eucharisztikus Kongresszus	5
<i>DR. MÓD LÁSZLÓ:</i> Pardy István életútja és munkássága.....	16
<i>HAJDU ANIKÓ:</i> Politizálhat-e egy művész?	28

Dr. Gruber László
plébános, teológiai tanár

Eucharisztikus Kongresszus

„Minden forrásom belőled fakad”: 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus

2021. szeptember 5-12. között zajlott Budapesten az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus (NEK), melynek fénypontja a Ferenc pápa által celebrált ünnepi zárómise volt a Hősök terén¹. Jelen tanulmányunkban, behatárolt keretek között, értekezni kívánunk a kongresszusok történetéről, jelentőségéről, üzenetéről, mindezt személyes vonatkozásokkal összekapcsolva.

Az eucharisztikus kongresszusok mibenléte és célja

A kongresszusi elnevezés a görög eredetű eucharisztia (ευχαριστία; ευ = jó, χαρις = kegyelem, kegyelmi adomány) szóra utal, mely eredetileg hálaadást jelent². Az eucharisztia szónak több jelentése is van. Tág értelemben jelenti a kenyérrrel és a borral végzett liturgikus *cselekményt*, ebből adódóan pedig - *pars por toto* alapon - a katolikus és ortodox szóhasználatban az egész *szentmisét*, illetve *liturgiát*, és ebben az értelemben használva kis kezdőbetűvel írjuk. Szoros értelemben az Eucharisztia - a katolikus és ortodox hitvallás szerint - jelenti a kenyér és a bor színe alatt valóságosan jelen lévő Jézus Krisztust; ebben az értelemben – mivel személyre utal – bevett szokás a nagy kezdőbetű

¹ A kongresszus eredetileg 2020. szeptember 13-20. között került volna megrendezésre, azonban a szervezők, a vatikáni illetékesekkel egyeztetve, a covid19 világjárvány miatt, 1 évvel későbbre halasztották. Így is számos kockázati tényező merült fel, de a körülmények szerencsés alakulása mégis lehetővé tette az esemény megtartását és zavartalan lebonyolítását.

² Az eucharisztia elnevezés („kezébe vette a kenyeret, *hálát adott...*”, gör. *euchariszeszasz*) bizonyára a benne levő *kharisz*, 'kegyelem, kegyelmi adomány' fogalom miatt lett általánosabb, mint más bibliai elnevezések, pl. a *kenyértörés* (ApCsel 2,42) és az *Úr vacsorája* (1Kor 11,20), hiszen az Egyház úgy élte meg az Utolsó Vacsora titkát, mint Jézus szeretetének ajándékát.

használata, s ilyen értelemben szinonimája az Oltáriszentség. Teljes értelemben az Eucharisztia Jézus áldozati teste és vére a kenyér és a bor színe alatt, ahogy ő ebben a jelképben az Utolsó Vacsorán keresztáldozatát elővételezte és mint örök emlékezetét az Egyházra hagyta. Ezt az emlékezetet az Egyház a legelső idők óta ünnepelte, s annak legrégebb írásos szövegét a *Lk 22,19*; *IKor 11,23*; *Mk 14,22* és *Mt 26,26* őrizte meg³.

Az eucharisztikus kongresszus az Eucharisztia megismerését, szeretetét és tiszteletét előmozdító összejövétel. A részvétel zárandoklat-jellegű. A megmozgatott terület szerint lehet nemzeti, regionális vagy nemzetközi. Szentmisék, szentségimádások, előadások, tanúságtételek és egyéb kulturális-zenei programok segítenek elmélyíteni a résztvevőkben az eucharisztikus lelkiületet. E kongresszusok célja tehát nem más, mint a hívők számára érthetőbbé tenni a szentmisét, vagyis a Krisztus által az utolsó vacsorán meghirdetett áldozatbemutatót és annak fontosságát, s ezzel egyidejűleg az Oltáriszentségben jelenlévő Jézus Krisztus misztériumát mind jobban megismerni és tiszteletét elmélyíteni⁴.

³ E szentírási szövegek „értelmezésénél meg kell jegyezni, hogy a görög *szóma*, 'test' szó arám megfelelője, a *beseerah* a személy, az *én* valóságát fejezi ki. Vagyis Jézus úgy beszél, mint Jahve szolgája (*Iz 53,4-12*), aki föláldozza magát. Vérével kapcsolatos az az új szövetség, melyet Isten a prófétákon keresztül megígért. A vér kiöntése is utalás az áldozatra. A kenyér és a bor fölött mondott szavak tehát Jézust úgy jelenítik meg, mint Jahve szolgáját, aki vállalja az erőszakos halált és ezáltal létrehozza az új szövetséget. - Az egyenes állítás: *a kenyér az én testem, a bor az én vérem* kizárja a jelképes értelmezést. Jézus szava csak akkor igaz, ha a kenyérben és a borban olyan természetfölötti változás megy végbe, hogy az valóban az ő áldozati testének és vérének mondható. Ebből következik Jézus valóságos jelenléte a kenyér és a bor színe alatt. Ugyanakkor a szavak értelme szerint mint áldozat van jelen, vagyis a megváltás misztériumával együtt. A rendelkezés, hogy ezt tegyék az ő emlékezetére, fölhatalmazza a tanítványokat, hogy megemlékező tetteknek olyan ereje és érvénye legyen, mint az övének volt, vagyis hogy a kenyeret és a bort hálaadás keretében az ő jelenlétének és megváltó művének kifejezőjévé tegyék. Maga a *megemlékezés* ószövetségi fogalom: a jelképben benne van az eredeti üdvtörténeti esemény. Ha Jézus azt parancsolja, hogy ezt tegyék az ő emlékezetére, abban nemcsak az utolsó vacsora formai elemei vannak benne, hanem maga a kegyelmi tartalom: az ő áldozati teste és vére. Ezért az Egyház liturgikus ténykedése nem sokszorozza meg Jézus személyét és megváltói művét, hanem megjeleníti, itt és most jelenvalóvá teszi. Vagyis az emlékezeti jelleg minden hálaadó ünnepet, minden misét tartalmi egységbe fog össze Jézus utolsó vacsorájával, illetve keresztáldozatával. Így az Egyházban megtartott hálaadó cselekmények bármennyire is távol vannak egymástól térben és időben, mégis egy valóságot fejeznek ki és egy történeti eseményt jelenítenek meg. Ezzel az Egyház egyetemességét, katolicitását tükrözik. Az Egyház mindig azt képviseli és közvetíti, amit Jézus mint megváltó adott az emberiségnek.”
<http://lexikon.katolikus.hu/E/Eucharisztia.html>

⁴ Az egyházi tanítóhivatal a történelem folyamán a következő kijelentéseket tette az eucharisziával kapcsolatban: valódi értelemben vett szentség, amelyet Krisztus rendelt (*DS 718, 1601, 1866*), jelen van benne Krisztus valóságos teste és vére (*DS 700, 782, 1651, 1658, 1866*), mindkét szín alatt, sőt minden részében jelen van egész Krisztus (*DS 1198, 1320, 1639, 1612, 2535, 3231*), Krisztus nemcsak a vétel pillanatában van jelen, hanem azon kívül is (*DS 1639, 1654*). A szentség anyaga a búzából készült kenyér és a szőlőből készült bor (*DS 1320*). A szentség akkor jön létre, amikor a fölszentelt pap az átváltoztatás szavait kimondja a misében, akkor a kenyér és a bor lényege átváltozik Krisztus testévé, illetve vérévé (*DS 700, 1320, 1642, 2535*), de a külső színek megmaradnak (*DS 1652*). A mise valóságos áldozat (*DS 793, 834, 1739, 1866, 2535*), amit Krisztus rendelt (*DS 1752, 1764*). Áldozat, mert megjeleníti Krisztus keresztáldozatát (*DS 1739*); az igazi főpap maga Krisztus, és egyben Ő az áldozat (*DS 802, 1743*), de a feláldozás vértelenül megy végbe (*DS 1743*), a mise nemcsak dicsőítő és hálaadó, hanem engesztelő áldozat is, élőkért és holtakért (*DS 1743, 1866, 2535*). Vö.
<http://lexikon.katolikus.hu/E/Eucharisztia.html>

Az eucharisztikus vilákkongresszusok története⁵

Az eucharisztikus vilákkongresszus, vagy más néven *nemzetközi eucharisztikus kongresszus* (ICE) a Római Katolikus Egyház rendszeresen megrendezett, világméretű eseménysorozata, melynek szervezője a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottsága. A más-más helyszínen meghirdetett kongresszusnak előre meghirdetett címe van, melyre előadásokkal készülnek, illetve sok közös imát tartanak és szentségimádáson vesznek részt a hívők. Eleinte évente, kétévente, a második világháború óta leginkább négyévente rendezik meg.

Létrejöttek a 19. század végére tehető, amikor is a felvilágosodás, a francia forradalom, valamint a liberalizmus eszméi hatására meggyengült Eucharisztia-tisztelet új erőre kapott: a vallást elvető államtól, illetve a szekularizációtól idegenkedő papoknak és hívőknek egyre több társulatuk alakult a hitélet védelmére, imacsoportok, oltáregyletek jöttek létre Európa-szerte. Az eucharisztikus kongresszusok kezdeményezője Emilia Tamisier, egyszerű dél-franciaországi asszony volt, aki zárándoklatot szervezett az Eucharisztia jegyében 1874 júniusában Avignonba, majd egy hónappal később Arsba, Vianney Szent János áldozópap egykori szolgálati helyére. A következő évben Douaiba gyűltek össze Tamisier asszony felhívására, mely zárándoklaton ötvenezer hívő és öt püspök vett részt. E sikeren felbuzdulva a francia eucharisztikus mozgalom vezetői elhatározták, hogy a zárándoklatokat minden évben megtartják, s külön kongresszussal zárják le azokat. Így került sor 1875 szeptemberében az első nemzeti eucharisztikus kongresszusra Faverney-ben, ám a folytatást a Harmadik Köztársaság egyházellenes intézkedéseivel megakadályozta. A kedvezőtlen légkör miatt csak 1881-ben került sor újabb eucharisztikus kongresszus megtartására az észak-franciaországi Lille-ben, ez volt az első, határokon átívelő. A háromnapos ünnepség nagyjából úgy zajlott le, mint a későbbi kongresszusok: a szentmisékkal, szentségimádással és elmélkedéssel töltött napokat körmenet koronázta. A résztvevők javarésze Franciaországból, illetve a szomszédos országokból érkezett, de nem elhanyagolható a Közép-Európából, valamint Mexikóból és Chiléből érkezett zárándokok száma sem. A rendezők bíztak abban, hogy a kongresszusok sora nem fog megszakadni,

⁵ Vö. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus, in Magyar Katolikus Lexikon, <http://lexikon.katolikus.hu/N/Nemzetk%C3%B6zi%20Eucharisztikus%20Kongresszus.html>; Fejérdy András, *Az eucharisztikus kongresszusok szerepe egykor és ma*, https://tar.eucharisztikuskongresszus.com/Eucharisztikus_tudomanyos_konferencia_2018/Eloadasok_szoveg/Fejerdy.pdf

amint történt a Faverney-i után, ezért felállították az Állandó Nemzetközi Előkészítő Bizottságot, melynek első elnöke Lille ordináriusa, a cambray-i érsek lett.

Az első nemzetközi eucharisztikus kongresszusokat jobbra Franciaországban vagy francia nyelvterületen tartották. Igazi áttörésnek tekinthető az 1893-ban Jeruzsálemben rendezett 8. kongresszus, egyrészt, mivel az Oszmán Birodalomban rendezték, másrészt pedig azért, mert itt képviseltette magát először a pápa követel, Benoit-Marie Langenieux bíboros személyében. Az 1905-ös római világgongresszuson maga X. Piusz pápa, az Eucharisztia nagy tisztelője is részt vett, aki elhatározta, hogy ezután valamennyi világgongresszusra elküldi hivatalos követét. Fényes külsőségek között zajlott az 1912-es bécsi, szerényebb és inkább lelki megújulást hirdető az 1913-as máltai és 1914-es Lourdes-i, de az első világháború és az azt követő feszült nemzetközi helyzet miatt a következő kongresszust csak 1922-ben tartották meg Rómában. 1926-ban Chicagóban rendezték meg az eucharisztikus világgongresszust, amely igazi amerikai stílusú ünnepség volt a minden addigi méretet túlszárnyalni akarás igényével és az elmaradhatatlan show-val⁶. Azonban nemcsak a minden képzeletet felülmúló külsőségek miatt jelentős a Chicago-i kongresszus, hanem mert magyar küldöttség is részt vett rajta, mégpedig Csernoch János hercegprímás, esztergomi érsek vezetésével. 1928-ban Sydney, 1930-ban, Szent Ágoston halálának 1500 éves jubileumára emlékezve Karthágó, 1932-ben pedig a Szent Patrik partraszállásának 1500. évfordulóján Dublin adott otthont az eucharisztikus világgongresszusnak. Az 1934-es Buenos Airesben megrendezett 32. kongresszus jelentősége, hogy itt képviselte először a pápát kúriai bíboros, Eugenio Pacelli bíboros-államtitkár, a későbbi XII. Piusz pápa személyében. 1937-ben a Fülöp-szigeteki Manilában gyűltek össze az Eucharisztia tiszteletére, majd egy évvel később Budapesten. Az 50. találkozót 2012-ben ismét Dublinban tartották, az 51. kongresszust 2016-ban a Fülöp-szigeteki Cebuban, ahol Ferenc pápa bejelentette, hogy a következőnek a helyszíne Magyarország fővárosa, Budapest lesz.

Az 1938. évi budapesti eucharisztikus kongresszus és szentesi vonatkozásai

Annak ötlete, hogy hazánkban is rendezzenek eucharisztikus világgongresszust, már Csernoch János és kísérete Chicagó-ból való hazatérése után felvetődött. Mintegy próbaként 1928-ban nemzeti eucharisztikus kongresszust tartottak, kétszázezer hívő

⁶ A kongresszuson közel egymillióan járultak szentáldozáshoz, hatvanezer tagú kórus énekelt, a főünnepségeknek helyet adó stadionban pedig a Szent Péter-bazilika főoltárának hű másolatánál mondták a szentmisét.

részvételével, melynek sikerén felbuzdulva a püspöki kar a következő évben tárgyalni kezdett arról, hogy Magyarországon is tarthassanak eucharisztikus világkongresszust. Az 1929. március 13-án tartott püspökkari értekezleten az új esztergomi érsek, Serédi Jusztinián budapesti helyszínnel szorgalmazta mindezt, időpontul 1938-at, Szent István halálának 900. évfordulóját megjelölve. A kinevezését megelőzően sok éven át a Vatikánban tevékenykedő, széles nemzetközi kitekintéssel bíró, bencés szerzetesből lett érsek alkalmasnak látta a magyar katolicizmust arra, hogy az egész világ előtt megmutatkozzon egy ilyen volumenű rendezvény keretei között⁷.

Az 1938-ban Budapesten tartandó nemzetközi eucharisztikus kongresszus hírének bejelentését követően, érthető módon, lázas izgalommal kezdett készülni az ország katolikus lakossága. Minderről hűségesen tanúskodnak a plébániák *Historia Domusa*-i is, jól visszaadva a kor közhangulatát. Az akkortájt közel 40 ezer főt számláló dél-alföldi mezőváros, Szentes Szent Anna plébániája reánk maradt dokumentumának idevonatkozó részében – a plébános által az egyházközség krónikáisi feladatával megbízott - Vári Ferenc kórházlelkész így fogalmaz:

„Amidőn Horthy Miklós Magyarország kormányzója 1936. november havában Rómában járt, s a magyar katolikusok és a nemzet hódolatát tolmácsolta a Szentatya, XI. Piusz pápa öszentsége előtt, közölték vele, hogy a 34. Eucharisztikus Világkongresszus 1938. évben Magyarországon lesz. Ez a hír természetesen világgá röpülve Magyarországon is elterjedt, s kimondhatatlan örömet váltott ki nem csak a katolikus, de minden igaz magyar lelkéből is. Hogyisne?! Ezt a kicsi, trianoni béklyóba zárt Magyarországot tünteti ki a Szentatya, hogy a világviszonylatban is óriási jelentőséggel bíró Eucharisztikus Világkongresszus itt legyen, édes hazánk fővárosában. A hála, a szeretet szállt Róma felé, ahonnan e nemzet már annyi kitüntető segítséget kapott. Hadd lássa a világ, ez a nemzet jobb sorsra érdemesebb, hisz már ezelőtt 900 évvel szent királya volt, kit Európa összes királyai közül elsőnek avattak szentté. Végtelenül jól esett a Szentatya hatalmas erkölcsi segítsége!

Természetes, hogy a nagy kitüntetés óriási feladatot is jelentett országunkra, az egész magyar népre. Méltóképp előkészíteni, majd megrendezni a nagyszabásúnak és mégis

⁷ Vö. Klestenitz Tibor, *Lelki érték és politikai propaganda. Az Eucharisztikus Világkongresszusok megítélése a magyar katolikus közvéleményben, 1912-1938*, in Pannonhalmi Szemle 2020/2 35-44; vö. Mélyi József, *Szimbolikus térkapcsolás. Eucharisztikus Világkongresszus Budapesten, 1938-ban*, in Pannonhalmi Szemle 2020/2 45-52.

főnségesnek elképzelt ünnepeket. Gyönyörűen megszerveznek mindent - Budapesten hatalmas központ - Magyarország bíboros hercegprímásának Dr. Serédy Jusstiniának elnöklete és legfőbb irányítása mellett. Neki óriási része volt abban, hogy mégis magyar hazánk kapta meg a 34. Eucharisztikus Kongresszus megrendezését, épp a testvér Lengyelországgal szemben. Külföldi hatalmas összeköttetései biztosították a világ részvételét, amelyet a nagyszerűen megszervezett propaganda csak elmélyített.

Szentesen is már 1937 év őszén megkezdődött - a Budapesti központi bizottság irányítása szerint - a szervezkedés, toborzás a részvételre. Helyi bizottság alakul, melynek elnöke a plébános, ügyvezetője pedig Vári Ferenc kórházi lelkész - káplán. Tagok katolikus vezető férfiak és nők. Szentbeszédekkel, újság, röpcédulákkal, stb. sikerült nagyszerű közhangulatot teremteni, úgy hogy a toborzás elég szép eredményt hozott. Közel 2000 személy viselte a kongresszusi érmet - rendkívül sok gyónás, áldozás - az előkészítő „szentévben”. Igazán mondhatjuk, hogy az országosan is sikerült előkészítő mozgalom Szentesen is szép eredményt hozott. (...)

Dacára a közben „tornyosuló fellegeknek” - értve alatta a borzasztó esőzéseket, de a világpolitikai feszült és kirobbanni készülő helyzetet - mégis szépen indult és lepergett minden olyan eredménnyel, melyet a legnagyobb számítással sem lehetett volna remélni.

Szentesről is két csoportban mentek a „zarándokok” - megfelelő papi kísérettel. Az első zarándokvonaton főként gimnazisták, polgaristák, kongreganisták mentek kb. 300 fő, míg a második vonaton inkább felnőttek. Útközben ima, ének stb. tette igazán zarándoklattá az utat.

Nem lehet hivatásunk, hogy a Budapesten kapott benyomásokat, főképp az ott lezajlott ünnepi eseményeket leírjuk, hisz erre könyvek kellenének - és külön ki is adta a rendezőbizottság -, de annyi biztos, hogy minden fáradság, munka meg volt jutalmazva - százszorosán - s olyan főnséges és szép dolgokat láttunk, hallottunk, hogy azt soha el nem felejtjük. Az áldozócsütörtöki ifjúsági közös áldozás, este a főnséges hajókörmenet a Legszentebbel, a vasárnapi legátusi mise (kb. 500.000 fő), XI. Piusz Szentatya rádióbeszéde Rómából erre az alkalomra, és a délutáni szentséges körmenet olyan páratlan, főnséges események voltak, melyet a résztvevők nem csak elfelejteni nem fognak, de még az unokáinknak is emlegetni fognak. Érezte mindenki, hogy nem csak minden fáradság, áldozat meg volt sokszorosán jutalmazva, de ilyent még egyet nem ér meg senki közülünk. S azt is látta az ember, hogy az a munka, amit itthon a Kongresszus érdekében tettünk, bár talán csak kicsi téglá volt, de mégis hozzájárult a főnséges napok megrendezéséhez.

A második zárandokcsoport érkezésekor az első csoport tagjai, de még sokan mások is körmenetileg jöttek ki a vasútállomáshoz és együtt mentünk be a templomba, hogy igazi „*Te Deumot*” zengedezzünk, szíve-lelke tele volt mindenkinek; aki ott volt, annak hatása alatt volt, aki nem, hallva, olvasva a történeteket, úgy nekilelkessedt, hogy csak sajnálni tudta, hogy nem volt ott”⁸.

A teljes lelkesültség és a maradandó, felejthetetlen lelki élmény megtapasztalása mind kiolvashatók e szavakból, ahogyan az a szellemi-politikai légkör is, amely - érthetően - fokozta a budapesti rendezés fölötti örömet, ugyanakkor baljóslatú árnyként már ott lopakodott a háttérben, hogy hamarosan lesújtson Európára és a világ népeire.

Az 52. nemzetközi eucharisztikus kongresszus értékelése

Az 52. nemzetközi eucharisztikus kongresszusnak - 83 év elteltével ismét - Budapest adott helyet, „*Minden forrásom belőled fakad*” címmel⁹. Ami a grandiózus eseménysorozat számadatait illeti¹⁰: az eseményre több, mint 80 országból regisztráltak, így pl. Tanzániából, Togóból, Srí Lankáról és Vietnámból is. Korosztályok szerint a legtöbben a 16 és 25, valamint a 46 és 54 év közöttiek voltak jelen. Az ország több pontján volt szeretetvendégség, a fővárosin több mint hatszáz rászorulóknak adtak enni. A kongresszus alkalmain, szentmiséin 76 kórus működött közre, a *Statio Orbis* pápai szentmisén 2100 tagú kórus énekelt. A közösségek szentségimádásán 40 közösség tagjaiból álló kórus végezte a zenei szolgálatot, a hívek 120 papnál gyónhattak. A Hungexpón tartott katekéziseken, tanúságtételeken, szentmiséken és előadásokon öt kontinens 40 országából több mint 60 előadó beszélt a nagyszámú közönség előtt. A családi napra és a KATTÁRS rendezvényére 20 ezer ember látogatott ki. A Kossuth téri szentmisét követő gyertyás eucharisztikus körmeneten 200 ezer körül volt a résztvevők száma. A kongresszust hirdető felmatricázott mozdony 642 ezer kilométert tett meg. A rendezvényre több mint 600 busszal érkeztek zárandokok. A Hősök terén 2000 négyzetméteres színpad épült fel, a kihelyezett kordon hossza elérte a 10 kilométert, a résztvevők 19 ezer széken foglalhattak helyet. Több mint 600 újságíró adott hírt

⁸ *Historia Domus* 1920-1942, Szentes Szent Anna Plébánia, 77-79.

⁹ A cím a II. Vatikáni Zsinat egyik alapkijelentésére utal, mely szerint az Eucharisztia az egyházi élet forrása és csúcsa: *fons et culmen*, vagyis minden belőle indul ki és minden benne éri el a teljességét; vö. *Lumen gentium* 11, *Sacrosanctum concilium* 10.

¹⁰ Vö. <https://www.magyarokurir.hu/hirek/sajtotajekoztaton-ertekelvek-az-eucharisztikus-kongresszust>

az eseményről a világ 250 országába. 50 szinkrontolmács működött közre, az önkéntesek mintegy 75 ezer órát dolgoztak, a szolgálatot teljesítők átlagéletkora 33 év volt¹¹.

A világesemény szimbolikus házigazdája és elsőszámú szervezője, *Erdő Péter* bíboros, prímás értékelésében megfogalmazta, hogy a kongresszus lebonyolításában, a sok résztvevő mellett, az Egyház tapasztalata is segítségükre volt, minthogy a Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszusok Pápai Bizottsága az előkészítés kezdetétől figyelemmel kísérte a szervezést. A bíboros szerint minden résztvevő megtapasztalhatta, hogy Isten jelen van és működik a világban, övé a világ és mi is az övéi vagyunk. Isten nem a szélvészben vagy a tűzben van jelen, hanem az „enyhe szellő susogásában” (vö. *IKir* 19,11–12). A világesemény előkészületi idejében sikeresen zajlott a plébániák megújulása, valamint kialakult a plébániák szentségimádási gyakorlata, amit érdemes megtartani a jövőben is. Emellett sok új zenei, liturgikus és képzőművészeti alkotás készült, amelyek tovább hirdetik a NEK üzenetét.

Lackfi János író, költő, a NEK 12 hírnökének egyike a rendezvényt értékelve azt emelte ki, hogy a programok a kereső embereket is megszólították. A világeseményen résztvevők az élménybeszámolóikat a <https://monddeliec2020.com/> weboldalra tölthetik fel, melyek a NEK YouTube-csatornáján tekinthetők meg, ily módon is őrizve, elevenen tartva és továbbadva bárki érdeklődő számára. Az 52. Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus másik fontos gyümölcse a *Bízd rá magad!* weboldal, ahol minden életszakasz jellemző problémáira lehet találni megbízható szakmai segítséget nyújtó szervezetet, jó gyakorlatot a Magyar Katolikus Egyház ajánlásával.

Török Csaba teológus, az esztergomi bazilika plébánosa, püspökkari médiareferens, aki mint televíziós kommentátor a kongresszus mozzanatait folyamatosan a legközelebből és bizonyos értelemben legbelülről átélhette, személyes hangvételő tanúságtételében a grandiózus rendezvény talán leglényegét fogalmazza meg: „Úgy élték meg a résztvevők, a zarándokok, hogy kerek egésznek alkotnak a történések, erejük van, szépségük van. (...) S ez talán a legfontosabb megerősítés, mert ez azt jelenti, hogy nem a mi emberi történetünk volt ez, a kongresszus nem az általunk szervezett rendezvény volt, hanem az Istennek egy olyan ügye, amelyet megáldott. (...) Az Andrássy út is a szentségi körmenettel szakrális térré változott azon az estén. Az a megkapó ebben, hogy a városomnak, a civil életnek, a sétáimnak, a beszélgetéseimnek, a kávéházaimnak a tere egyszersmind szakrális tér is. Egy szép üzenet ez arról, hogy a szakralitás nem a szentnek a sövényel való elkerítésében és

¹¹ Sajátos érdekesség, hogy a kongresszus legidősebb résztvevője a 82 éves Lelovics Sarolta volt, akinek a szülei az 1938-as kongresszuson ismerkedtek meg egymással.

kiszakításában rejlik, hanem - éppen Jézus Krisztus megtestesülésének erejében - az Isten szentsége átjárja a világot. S mostantól az Andrásy úton, ha csak sétálok, leülök egy kávézóba, eszek valamit, és kinézek a járdára, az úttestre, eszembe fog jutni, hogy mi is sétáltunk itt, mi is imádkoztunk itt, mi is áldást kaptunk itt, tehát ez egy szent hely, miközben elképesztően profán hely. S nem kell az egyiket vagy a másikat kikapcsolni a tudatunkból, a kettő együttesen létezik, ez a városnak a titka. Az Andrásy út katolikus lett, a görög eredetű szó eredeti értelmében is: az egész, a teljes szerinti. Hívóként ez azt is jelenti nekem, hogy még otthonosabb lett számomra a város, ahol születtem, és a saját emlékeim, élményeim és emberi kötődéseim is megteltek egy olyan Isten-jelenléttel, ami akár a kongresszus nélkül is megtörtént volna, de bennem nem tudatosult volna”¹².

A kongresszus útnak indító üzenete

Mint minden vallási esemény, így a NEK is, maradandó útravalót kíván adni a résztvevőinek. Az időben igencsak behatárolt esemény szeretne mintegy 'kitágulni', de nem csupán nosztalgikus szép emlékként megmaradva, hanem az elkövetkezendő időkben, a résztvevőket belülről táplálva és formálva, őket valójában útnak indítani, hírnökökként, mások felé. Az esemény spirituális dimenziója tehát, egy sajátos belső dinamika szerint, mintegy testet kell, hogy öltjön életünkben, a mindennapjainkban, eucharisztikussá formálva a világunkat.

A közelmúltban befejeződött kongresszus útravaló üzenetét így fogalmazta meg az egyik szervező és résztvevő magyar püspök, *Marton Zsolt*, a váci egyházmegye főpásztora: „Az első és legfontosabb az, ha őszintén próbáljuk élni az evangéliumot, annak mindig meg lesz a gyümölcse. Ezt arra alapozom elsősorban, amit a szervezés kapcsán megtapasztaltam: a Szentlélek megsokszorozza a fáradozások gyümölcsét. (...) A Nemzetközi Eucharisztikus Kongresszus felhívás arra, hogy váljunk hálaadó evangéliumi közösséggé. Igazi eucharisztikus közösséggé, ahol a lelki mélység a fontos. Az egység építése, az imádság, a szeretet gyakorlása. Ebből a kincsből, ebből az evangéliumi gazdagságból forduljunk mások felé: az elesettek, a más vallásúak, a nem hívők felé. A NEK-en ugyanakkor a jövő egyháza jelent meg előttem. Ha nem lett volna járvány, akkor talán még többen jönnek el a programokra és a szertartásokra. Ugyanakkor nem a látványelemeken volt a hangsúly. Akik jöttek, azok a hűségükkel, imájukkal voltak jelen, és ez mind ajándékká vált. A jövő egyháza

¹²<https://www.magyarurir.hu/hirek/az-andrassy-ut-katolikus-lett-torok-csaba-puspokkari-tevereferens-az-eucharisztikus-kongresszusrol>

is ilyen lesz: kisebb létszámú, de elkötelezettebb, mélyebb hitű egyház, amely a hitelességre jobban figyel. (...) Az evangéliumból éljenek! Az Egyház tanítása, a Szentírás az Eucharisztia épüljön be a mindennapjaikba és így próbáljanak valódi közösséget építeni. Ne a szertartások, külsőségek legyenek az elsődlegesek – persze azoknak is igényesnek, szépnek kell lenni -, hanem arra koncentráljanak, hogy az ő mindennapi életüknek az evangélium legyen a forrása. Térjenek meg újra, térjenek vissza a forráshoz! Nézzék meg, hogy kiből és miből tudnak élni. Döntsék el: Krisztus vagy a média nevelje-e inkább őket és a gyerekeiket. Az Eucharisztikus Kongresszus egyértelmű tétje, hogy hálaadó, evangéliumot élő közösséggé válunk-e, ugyanis csak akkor leszünk egyház. Ha csak díszlettervezők maradunk a látványos liturgiákhoz, akkor nem válunk igazi egyházzá. Az Eucharisztia az egység forrása is, ami a Szentlélek műve. Ha éljük az evangéliumot, az közösséggé formál bennünket, kisugárzik, tanúságot tesz és minden jó szándékú ember felé nyitott. Ha ebből élek, akkor tudok és merek kilépni majd én is”¹³.

„*Minden forrásom belőled fakad*” – visszhangzik szívünkben a kongresszus jelmondata: érezzük az Eucharisztia, a forrás erejét, közvetlenül megtapasztalhatjuk frissességét és tisztaságát; áradata később bizonyára szétterül, szelídül, de bízunk benne, hogy ereje nem törik meg, hanem még ellenállhatatlanabb lesz!

Dr. Gruber László plébános, teológiai tanár

Szentes, 2021. október 4. Assisi Szent Ferenc tranzitusán

¹³ <https://vaciegyhazmegye.hu/hirek/4535/A-JOVO-EGYHAZAT-LATTAM-A-NEK-EN.html>

Summary

The establishing of the Eucharistic Congress goes back to the 19th Century. Due to the French Revolution, Enlightenment and liberalism ideals in 1881, the weakening Eucharist respect was strengthening again thanks to the eager and devoted Priests as well as to the worldly faithful population. The Eucharistic Congress is a Communion in order to facilitate the Eucharist itself, its love and respect. The Holy Mass, Adorations, Lectures, Testimonies and other Cultural-musical programs are helping the participants in their Eucharistic Faith spirit. The first International Eucharistic Congress in the capital city of Hungary, Budapest, was held in 1938. This significant event still exists in living memories within the the Catholic Church. The Historia Domus' (Archives) of the Parishes, as for example the St. Anne Church still faithful demonstrates and witnesses the significant enthusiasm among the faithful of this important event. The Hungarian Catholic Church and all Participants were able to experience again the miraculous Spirit of the 52nd Eucharistic Congress in Budapest. One of the most important message of the Congress is: The sacredness is not meant to be circled with fences for the "Saint" but to spread the sacredness of God around the world thru the embodied strength of Jesus Christ. In this spirit, this place, where I was born, live and draw even more strength from the Eucharistic is going to be more cozy and cheerful in my efforts to build The Kingdom of God.

Lászlo Gruber, PhD Theol., Parispriest of Szentés (Hungary)

Dr. Mód László

Pardy István életútja és munkássága

Szentes a Kárpát-medence jeles kerámiaközpontjai közé tartozik, ahol az iparosok a helyben kitermelt nyersanyagból nem tűzálló termékeket, hanem fennálló edényeket, elsősorban kantákat és korsókat készítettek. A díszkerámia a településen tevékenykedő kézművesek repertoárjában abban az időszakban jelent meg, amikor az olcsó gyári portékák széleskörű elterjedése óriási konkurenciát eredményezett. Szentes elsősorban a redukciós eljárással égetett fekete színű edényeiről vált ismertté, de érdemes megjegyeznünk, hogy az iparosok mázas termékeket is készítettek.

Szentesen nem egy kézműves és utódainak a munkássága vált meghatározó jelentőségűvé, hanem az 1880-as évektől több korsósmester próbálta alakítani a feketeedények stílus- és formavilágát. A redukciós eljárással égetett díszkerámiák története tulajdonképpen a helyi agyagművesek és képzőművészek által kialakított irányzatok és azok folyamatos újraalkotásának sorozataként is felfogható. Bizonyos korszakokban ezek a törekvések a régészeti korok agyagművességéhez próbáltak visszanyúlni, máskor viszont a 19. századi használati edények formavilága tűnik fel.¹

Tanulmányunk arra vállalkozik, hogy a szentesi feketekerámia egyik jeles képviselőjének az életútját, tevékenységét bemutassa és értékelje. A 20. század második felében Bese László mellett Pardy István volt az egyik meghatározó alakja és bizonyos szempontból megújítója ennek a sajátos kézművestechnikának. Munkásságáról a Koszta József Múzeumban illetve magángyűjteményekben fellelhető kerámiái mellett családtagjai szolgáltatták a legfontosabb információkat, akik évtizedeken keresztül együtt dolgoztak vele és aktívan közreműködtek az agyagedények gyártásában. Pardy István tevékenységének a tanulmányozásához kiváló támpontként szolgálnak azok a kézíratos dolgozatok, amelyeket

¹ A témáról lásd részletesen: Mód László 2018. 287–316.

évtizedekkel ezelőtt középiskolás diákok készítettek.² Szerzőik kapcsolatba is kerültek a kézművessel, akik megosztotta velük emlékeit, életélményeit.

1. ábra Pardy István vázával (Szilágyi István tulajdona)

Családi gyökerek, életút

Pardy István 1917. április 16-án született Börvelyen (ma Románia), ahol édesapja, Pardy Gábor állomásfőnökként tevékenykedett. Az első világháborút követően Debrecenben telepedtek le, mivel a családfő nem tette le a hűségesküt a román államnak. Pardy István elemi iskoláit itt járta, ám 1930-ban Szentesre költöztek, ahol a famíliának rokonai éltek. Pardy Gábor Mácsai

² Borsodi Ágnes é.n.; Homoki Nagy Mária 1977.

Ferenc, szíjgyártó lakóházát vásárolta meg, ahol új otthonot alakítottak ki maguknak. Pardy István gimnáziumi tanulmányait már Szentesen kezdte meg, majd miután 1936-ban leérettségizett, Szegeden folytatta tanulmányait az egyetemen, ahol jogi diplomát szerzett. Szentesen a városházán kapott állást, ahol megismerkedett leendő feleségével, Varga Zsófiával. A második világháború alatt behívták katonának, majd hadifogságba került, ahonnan csak 1947-ben térhetett haza. Ezután sok nehézséggel kellett szembenéznie, mivel a hatóságok B-listára tették. Orosz nyelvtudása miatt beléphetett volna a Magyar Néphadsereg kötelékébe, ám ezzel a lehetőséggel nem kívánt élni. Az 1950-es évek közepén egy ideig Hódmezővásárhelyen a Majolikagyárban dolgozott gyártásvezetőként illetve kereskedelmi osztályvezetőként, majd az 1960-as évek elejétől tanári pályára lépett. Nemcsak a Horváth Mihály Gimnáziumban, hanem a Gimnázium és Ipari Szakközépiskolában (1991-től Pollák Antal Műszaki Szakközépiskola) is tanított, ahol tanfolyamok keretei között próbálta bevezetni a diákokat a feketekerámia készítésének rejtjeibe.³ Egykori alma materével az 5+1-es oktatási rendszert bevezetését követően került szorosabb kapcsolatba, ahol szakoktatóként is tevékenykedett. Tanári pályáját a Berekháti Általános Iskolában fejezte be, ahol nyugdíjazásáig tanított.

1978-ban a Veszprém megyei kis településre, Aszófőre költözött, ahol munkásságának új szakasza kezdődött. Nem véletlenül esett a választás a Balaton-felvidékre, mivel Pardy István

2. ábra Cégtáblája Aszófőn (Szilágyi István tulajdona)

³ A Csongrád Megyei Hírlap 1963. december 12-ei számában arról tudósított, hogy Pardy István a Horváth Mihály Gimnázium I/B és I/D valamint II/B osztályainak 22 tanulóját próbálta politechnikai tárgyként bevezetni a feketecedények készítésébe. Csongrád Megyei Hírlap 1963. december 12. 3.

két lánya ekkor már itt élt. Több ingatlant is megtekintettek például Tihanyban, de végül az aszófői házra esett a választás, amelyet a Fodor családtól vásároltak meg.

Nem okozott számára különösebb gondot a beilleszkedés az új környezetbe, mivel könnyedén alakított ki új emberi kapcsolatokat. Sokoldalúságát bizonyítja, hogy nemcsak az agyagművesség területén jeleskedett, hanem rendszeresen írt verseket is. A kerámiáin olvasható feliratokat saját maga találta ki. Szépirodalmi próbálkozásai, esszéi, levelei és versei 1989-ben a *Derűre derű* című kötetben láttak napvilágot. Szívesen gyakorolt különböző sportokat, rendszeresen teniszezett, tornázott és úszott. Találmányok kifejlesztésén is munkálkodott mindamelllett, hogy számtalan lottószám variációt dolgozott ki. 2000. október 29-én hunyt el Sümegen, földi maradványait Balatonfüreden, a köztemetőben helyezték örök nyugalomra, ahol fából faragott síremlékén a következő felirat hirdeti szoros kapcsolatát az agyagművességgel: *„Évekig birkóztam győztesen az agyaggal, ámde végül is csak letepert.”*

A szentesi korszak

A feketekerámia készítésének fortélyait 1947-48 telén a közjóléti szövetkezet által szervezett tanfolyamon sajátította el Dósa Sándortól, aki Berényi Bálint és Koncz Antal mellett az 1930-as és az 1940-es években a szentesi agyagművesség meghatározó alakjai közé tartozott. Mestere kerámiáit gyakran díszítette „hun” eredetű motívumokkal, amelyekkel a különböző kiállításokon nagy sikert aratott. A képzésre összesen huszonhárman jelentkeztek, ám az első foglalkozások után Pardy Istvánon kívül fokozatosan minden résztvevő lemorzsolódott.⁴ Dósa Sándor halálát követően átvette mestere műhelyét és felszereléseit a gipszmintákkal együtt, mivel az örökösök nem mutattak hajlandóságot a mesterség folytatására. Az 1950-es években önálló iparosként próbált boldogulni, de nagyon sok nehézséggel kellett szembenéznie. Nemcsak a hatóságok ellenőrizték szigorúan a tevékenységét, hanem a feketekerámia iránti kereslet is jelentős mértékben visszaesett. Először mestere gipszmintáit használta, majd fokozatosan saját „fejlesztései” is megjelentek a választékában. Nem próbálta kisajátítani Dósa Sándor „örökségét”, hanem munkáin következetesen feltüntette saját és mestere nevét is jelezve azt, hogy az adott edény már az ő műhelyéből származik. A tervezésben Drahos István és Koncz

⁴ Borsodi Ágnes dolgozatában ekképpen számolt be a tanfolyamról a Pardy Istvánnal készített interjú nyomán: *„A vezető, Dósa Sándor – aki maga is készített fekete edényt – kiválasztotta a csoport két legmarkosabb legényét, eléjük tett 1-1 nagy edényt, víz és darabolatlan agyag volt benne, s 2 óra hosszáig gyuratta velük. Az izzadság homlokukon csurgott lefelé. Ekkor Dósa azt mondta, hogy ha még 2 óráig gyúrnak, akkor lenne félidős az agyag. A következő előadásra 2 növendék ment el...És csak egy végzett, s ez Pardy volt.”* Borsodi Ágnes é.n. 5.

Antal nyújtott számára segítséget. Szentesi korszakában közkedveltek voltak a kanták, amelyeket a helybeliek is előszeretettel vásároltak.

3. ábra Munka közben (Szilágyi István tulajdona)

Ezt az edénytípust műhelye emblémájának tekintette, melyet a következőképpen jellemezett: „Ezt az ősi, népi eredetű edényformát csak a szentesi korszokok, fazekasok készítették. Vitorlaszerű nagy füle miatt – írásaiban Móra Ferenc úgy emlékezik meg róla, – mint »szélfogó fülű« szentesi kanta. A múlt század végén és századunk elején, – karjuk hajlásába fogva a kantát, – az utca végén levő közkutakhoz jártak vízért és pletykálni a menyecskék.”⁵ Megrendelésre nagy mennyiségben különböző típusú plaketteket is készített. A tervezés után gipszformát csinált, majd következhetett a sorozatgyártás. A szentesi horgászegyesület is rendelt tőle emlékplaketteket. Húsvétra kerámiából nyulakat is készített. 1959-ben a gimnázium fennállásának 100. évfordulója alkalmából Pardy István égette ki azokat a plaketteket, amelyeket Szentesi Géza szobrász tervezett.⁶ Szentesi tevékenységének nehézségeiről a megyei sajtó is beszámolt: „...most ősszel, a Szentesi Felszabadulási hetek alkalmából kiállított néhány tárgyat, de a vásárlókedvű látogatóknak nem tudott adni szinte semmit. Műhelye nem dolgozik folyamatosan. Sok hivatali hercehurca, sok sikertelen próbálkozás van emögött. Nem tudott szót

⁵ Pardy István által összeállított brosúra

⁶ Bácskai Mihályné szíves szóbeli közlése

érteni budapesti fórumokkal, központokkal. Csak kerámiából nem tud megélni, az iskolai munkája mellett kevés ideje jut a műhelyre. A szentesi városi tanács támogatja – támogatná jobban is. De azt mondják, nincs mit. Nemrégiben szentesi kerámiát akartak vásárolni – a városban szereplő vendégművészeket megajándékozandó –, a műhelyből azonban egyetlen darabot sem kaphattak; nem volt. Megrendelők tucatjai várnak most is a kerámiatárgyakra.”⁷

Szentesen helyi agyagot használt, amit a repülőtér környékéről termeltetett ki. Fuvarossal szállította lakóhelyére, ahol az udvaron fóliával bélelt gödörben tárolta. A hígított alapanyag szűrését saját maga végezte. Egy idő után már nem bajlódott az agyag kitermelésével és előkészítésével, hanem Hódmezővásárhelyről szerezte be. A Somogyi Béla utcai lakóház mosókonyhájában épített katlant magának, aminek a falazatát vályogtégla alkották. Ha mázatlan edényekre kapott megrendelést, akkor azokat az 1940-es, 1950-es évek fordulóján Dömsödi László műhelyében égette ki. Kerekes István, helyi szobrászművész sokat dolgozott Pardy Istvánnál, különösen akkor, amikor a település címerét készítette. Szoros kapcsolatot tartott fent Csalog Józseffel, aki sokszor adott neki tanácsot a régészeti korszakok agyagművességével kapcsolatban.

Pardy István az 1950-es évek elejétől az 1970-es évek közepéig terjedő időszakban az egyetlen olyan kézműves volt a településen, aki a redukciós égetési eljárással készített díszedényeket, vagyis ebben az időszakban ő jelentette egy személyben a szentesi feketekerámiát. E sajátos technikát és a gyártás folyamatát a következőképpen jellemezte: *„Égetés előtt a nyers, de már száraz agyagtárgy simára ledolgozott felületét – kézierővel – kavicssal fényesre csiszolják. A kicsiszolt tárgyakat beteszik a kemencébe, majd kezdő vörösizzásnál füstölik, végül sok füstképző anyagot lökve a tűztérbe, – lefojtják (a tűztér nyílásait lezárják). Kibontáskor meleg, mélyfekete színben ragyogó tárgyakat kapnak, melyeknek esztétikai hatása felülmúlja a ridegen csillogó mázas edényét is, de éppen ezért, mert nem mázas, – nem vizálló. Száraz ruhával törülve fényét nemcsak megtartja hanem az fokozódik is és mind kellemesebb díszé lesz a lakásnak.”⁸* Mint tanulmányunk bevezetőjében említettük, Pardy István nem egymaga készítette kerámiáit, hanem családja, főleg felesége, de veje és gyermekei is besegítettek. A nők általában a finomabb, nagy odafigyelést igénylő munkafolyamatokat, például a csiszolást végezték. Kisebbik lányának a férje, Szilágyi István szinte az első szentesi látogatását (1974) követően nagy érdeklődést mutatott a feketekerámia iránt. Pardy István aszófői korszakában állandó segítőtje volt apósának. Napjainkban is őrzi a csiszoláshoz használatos kavicsokat, amelyek közül néhányat Dósa Sándor is használt.

⁷ Csongrád Megyei Hírlap 1969. november 25. 4.

⁸ Pardy István által összeállított brosúra

Az aszófői korszak

Aszófői házának egyik jellegzetessége a faragással díszített tornác, amiről az épületet már messziről fel lehetett ismerni. A kapun Pardy István tevékenységére utaló cégér mellett egy színes tábla 35 különböző nyelven a „Tessék csengetni!” feliratot tartalmazta. Az utcafrontra merőleges épületben három szoba, konyha, kamra, fürdőszoba, kazánház és műhely kapott helyet. Az Aszófőn épített kemence tulajdonképpen a szentesinek volt a másolata, melynek kivitelezésében kőművesek segítkeztek, főleg a samott téglával történő bélelésben. A tüzelő berendezést sapka fedte, amiből kályhacső ágazott ki és vezette a füstöt a szabadba.

4. ábra A kemence betapasztása (Szilágyi István tulajdona)

Amikor a hőmérséklet elérte a megfelelő szintet, akkor elzárták, betapasztották a nyílásokat, réseket megteremtve ezzel a feltételeit a redukciós égetésnek. Aszófőn is hódmezővásárhelyi agyagból dolgozott, amit fia, Gábor és veje szállított, ha az alapanyag elfogyott. Próbálkozott túskevári nyersanyaggal is, de ez nem nyerte el a tetszését. Aszófőn az agyagot faládákban tárolták, amelyeknek a belsejét horganyzott lemez borította. Az előkészített nyersanyagot a felhasználás előtt citera- vagy gitárhúrral szelték fel, majd erre a célra használt asztalon jól

átgyúrták. Szentesről magával hozta a mesterétől, Dósa Sándortól örökölt gipszmintákat, de ezeket új lakóhelyén már nem használta. Nyaranta a lakásán önálló kiállításokat is szervezett.

Kerámiáit főként lakóhelyén értékesítette, ahol sok vásárló megfordult, akik rendszeresen visszatértek újabb és újabb termékek vétele céljából. Többször megtörtént, hogy nagyszámú turista kereste fel, akik busszal érkeztek a Balaton utca 20 szám alá, ahol Pardy István kalauzolása mellett ismerkedtek meg a választékkal. A kerámiák az első két szobában sorakoztak, amelyekből az érdeklődők igényeiknek megfelelően válogathattak. Nyaranta sok német vásárlója is akadt, akik rendszeresen megfordultak lakóhelyén.

5. ábra Termékei égetés előtt (Szilágyi István tulajdona)

A kerámiák készítésével halála előtt egy évvel, 1999-ben hagyott fel, amikor a betegsége miatt már nem tudott korongozni.

Összegzés

Pardy István sajátos helyet foglal el a szentesi feketekerámia történetében, akinek a figyelme az 1970-es években fordult a népi kerámiák felé, amelyek közül a tányérokat, a kancsókat, a kulacsokat és az aratókorsókat gyakran egyedi ábrákkal és kézi véséssel díszítette. Nemcsak

különböző méretű gyertyamártó edényeket készített, hanem miskakancsókkal is kísérletezett. Pardy Istvánt megihlették a régészeti korok kerámiái is, amelyeket egyedi módon próbált újragondolni. A különböző alkalmakra készített plakettein népi jelenetek is gyakran feltűnnek, amelyekhez tréfás hangvételű versikék társulhattak. Aszófői korszakában már több hatásról árulkodó repertoár jellemezte munkásságát, amelyben jól megfért egymás mellett a miskakancsó, a szentesi vizeskanta, az antik mintázatot felvonultató váza és a régészeti leleteket utánozó edény. Tevékenységében sajátos módon ötvöződött egymással a tanítómesterétől „örökölt” tudás egyéni kezdeményezéseivel.

Feliratok a Pardy-féle feketekerámiákon:

1. tányérok

„Ne nyúljal Te a kanálér’,
Enni nem jó ez a tányér!
Ellensége lének-víznek,
Használd inkább falidísznek.”

2. kulacs

„Józan szómra kérlek hallgass!
E kulacsban bor Te ne tarts!
Ebben éppen az a jó, -
Bornemisszáknak való!”

3. Boros Miska kancsó

„Én vagyok a Boros Miska – ácsi!
Készített a Pardy Pista bácsi!
Ha bennem a szőlő nedve, -
Fogy a gazdám vidám kedve, -
Ha rá gondolok, - fázok, -
Rögtön, széjjelázok!
Jobb, ha semmit sem csinállok,
Csak a polcról kandikálok!”

4. plakett

„Haragszom a töködre, mert Rámászott a kukorica fő’ demre! Pardy Aszófő”

5. aratókorsó

„Idézem a régi nyarat, A kaszával buzát aratót, verejtéknek a sós ízét, gémeskutnak hideg vízét.”

Felhasznált források és irodalom:

Barta Józsefné

1969 A szentesi fekete kerámia. Látogatás dr. Pardy Istvánnál. Szentesi Élet II. évf. 11. szám. 5.

Borsodi Ágnes

é.n. A szentesi fekete kerámia. Szentes (kézirat)

Homoki Nagy Mária

1977 A szentesi fekete kerámia. Szentes (kézirat)

Mód László

2018 „Mert művész a gölöncsér.” A szentesi kerámiaközpont a 19–20. században. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 2017. Új folyam 4. 287–316.

László Mód

The Life and Work of István Pardy

Due to the widespread expansion of cheap, factory-made products the pottery of town Szentes – similarly to other centers in the Carpathian Basin – ended up in a state of crisis. From the last decades of the 19th century, the potters were faced with ever shrinking number of options. In the first half of the 20th century, a unique style of making decorative pots has emerged in Szentes. István Pardy was one the most significant potter in the second half of the 20th century who continued his master's work. On the one hand he inherited the plaster molds of Sándor Dósa, on the other hand he invented new type of pots and decorative elements.

Hajdu Anikó¹

magyar–orosz szakos tanár, újságíró, a Koszta József Múzeum munkatársa

Politizálhat-e egy művész?²

Bevezetés

A téma kényes és érzékeny. Vajon megszabható-e bárkinek, hogy éljen alkotmányos jogával és véleményt mondjon? Miben nyilvánulhat meg a politizálás?

A politika kifejezés az ókori görög polisz szóból ered. Jelentése: a város ügyeivel való foglalkozás, közélet³, ez értelemben tehát mindenki, aki részt vesz a közéletben, tevékeny (aktív) vagy tétlen (passzív) politikát folytat. Mindannyian tudjuk, hogy a modern democráciákban bárkinek joga van részt venni a politikában, egyes szakmák, hivatások esetében azonban a társadalom szigorúbban veszi, ha az egyén politikai nézeteinek, irányultságának hangot ad. Ezek közé tartoznak a művészek, akiktől sokan rossz néven veszik, ha állást foglalnak, mondván, befolyásolni akar, visszaél az ismertségével. Egyes politikai erők viszont fel is használhatják őket éppen ezzel a céllal.

Politizáló színészek, művészek mindig és mindenhol voltak és lesznek: ha csak Melina Mercourira gondolunk, aki a görög Parlament képviselője, majd 1981-től Görögország első női kulturális minisztere volt, vagy éppen Arnold Schwarzeneggerre, aki osztrák származása ellenére a kormányzásáig vitte az Egyesült Államokban. Vitathatatlanul a legnagyobb karriert világszinten Ronald Reagan futotta be, az Egyesült Államok elnökeként, de sorolhatnánk azokat a művészeket, akik ismertségüket arra használták, hogy a politikában érvényesüljenek.

1 A szerző magyar–orosz szakos tanár, újságíró, a Koszta József Múzeum munkatársa.

2 A publikációt szerkesztette Farkas László Róbert művelődéstörténész-kulturális menedzser, a Koszta József Múzeum igazgatója.

3 Wikipedia.com. A politika szó jelentése. - Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

A fejlett társadalmakban már hagyománya van annak, hogy a művészek, alkotók gyakran munkáikkal is politikai állásfoglalást testesítenek meg, ügyek mellé állnak, kampányolnak. Ez is a demokrácia része, hiszen az ismertség nem zárja ki a véleménynyilvánítás jogát. Sőt, inkább elvárják, hogy ne „csak” művészek legyenek. Magyarországon a rendszerváltás óta eltelt alig több mint 30 év még nem volt elég erre, nálunk még megszólják a meggyőződését szélesebb közönség előtt megosztó művészeket, legyen az zenész, színész vagy képzőművész.

Régen

Tekintsünk most vissza, a teljesség igénye nélkül, hogyan ítélték meg Magyarországon a XX. században a politikai véleményüknek hangot adó, vagy a politikai propagandában részt vállaló művészeket.

Fedák Sári (1879 – 1955) az egyik legismertebb, legsikeresebb színművész volt a korában, Molnár Ferenc író felesége. Az első világháború alatt előbb az Osztrák–Magyar Monarchia ellen buzdított, majd a Tanácsköztársaság ideje alatt a Vörös Hadseregbe való belépésre agitált. Emiatt börtönbe is került. Az 1920-as évektől politikával is foglalkozott az előadóművészet mellett, a Nemzeti Egység Pártja Pestszentlőrinci szervezete női csoportjának elnöke, képviselője volt. 1944-ben a bécsi „Donausender” német náci rádió munkatársaként a háború folytatása mellett állt ki. Az októberi nyilas hatalomátvétel előtt egy társaságban mutatkozott a Magyar Futár című lap főszerkesztőjével, Szálasi Ferenc későbbi vallás- és közoktatásügyi miniszterével, Rajniss Ferencsel és a lap többi munkatársával is. Ezért a II. világháború után a Népbíróság, a Tanácsköztársaság után még „levörösözött” színésznőt „nácirajongónak” bélyegezte, és népellenes büntetben bűnösnek találta, annak ellenére, hogy többen – köztük neves színművészek: Básti Lajos, Rózsahegyi Kálmán, Rátkai Márton is – kiálltak mellette. A vád: „nyilvános szereplés alkalmával Szálasit dicsőítette”. Az ítélet két év börtön és vagyonelkobzás volt. Büntetését másodfokon nyolc hónapra mérsékelték, emellett három évre eltiltották foglalkozásának budapesti gyakorlásától és politikai jogait öt évre felfüggesztették. Vagyonát végül nem kobozták el, de önkéntes száműzetésben élt haláláig vidéken⁴.

Páger Antal (1899 – 1986) már a 30-as években sztárnak számított. A II. világháború előtt részt vett szélsőjobb oldali politikai megmozdulásokon, ráadásul az antiszemita propagandafilmnek számító „Őrségváltásban” is szerepet vállalt. A színésznagyság 1944

4 Az utánaozthatatlan Zsazsa Fedák Sári születésének 130. évfordulójára (szerkesztette: Zubánics László. KMMI-füzetek. Beregszász 2009.) alapján.

őszén szélsőséges politikai nézetei miatt úgy érezte, hogy el kell hagynia hazáját. Hosszú éveig, évtizedekig találgatták, miért hagyta el otthonát, majd milyen ígéretet birtokában tért haza 1956-ban. Sokan megvetették hazatérése után, de tanulva a korábbiakból, soha nem állt ezután egyetlen ideológia mellé sem. Egy halála előtt készült interjúban mondta el, hogy a művészet mindenféle ideológiánál fontosabb volt számára⁵.

Jávor Pál (1902-1959), a háború előtti Magyarország legnagyobb sztárja szókimondó, egyenes ember volt. Nem tudta elfogadni, hogy a korszak meghatározó színészei közül sokan nem filmezhetnek és színházban sem szerepelhetnek a zsidó származásuk miatt. Számtalanszor hangot is adott ennek, ezért a Gestapo és a nyilasok is többször kihallgatásra vitték, majd a német megszállás után Sopronkőhidán tartották rács mögött⁶.

Vagy vegyük Szelezky Zita (1915-1999) esetét: a magyar filmgyártás egyik legkedveltebb színésznője 1944 novemberében egy ún. „Hungarista Est” keretében elszavalta a *Föl a szent háborúra!* című, az orosz támadás elleni védekezésre buzdító Petőfi-verset, amit a Magyar Rádió is közvetített. Szélsőjobboldalinak minősítették, ezért az oroszok által megszállt területeken keresték. 1945-ben elhagyta az országot, a népbíróság 1948. február 7-én távollétében jogerősen háromévi börtönre és teljes vagyonelkobzásra ítélte népellenes bűntett, háborús uszítás miatt, hiába vallott mellette az összes tanú, még a kommunista párttag Gobbi Hilda és Várkonyi Zoltán is. A vádpontok között többek között szerepelt, hogy esküvőjén díszmagyart viselt, illetve a már említett vers előadása. 1994-ben bírálták felül az ügyét, és a Legfelsőbb Bíróság felmentette⁷.

Ezeknek a művészeknek a politikai állásfoglalás tehát rányomta a bélyegét későbbi életükre, karrierükre. A szocializmusban is sokan vállalták nyíltan politikai meggyőződésüket, kiváló művészek, akiknek előnyt jelentett a párt támogatása.

Az előbb említett Várkonyi Zoltánt (1912 – 1979) a Nemzeti Színházból baloldali gondolkodása miatt 1941-ben elbocsátották. Major Tamással saját pénzből “színházat csináltak”, ahol olcsó díszletek között a világirodalom klasszikusait adták elő szegényebbek, főként diákok számára. A háború alatt a színházat ugyan nem zárták be, de a színpadról letiltották, és a Gestapo elől menekülnie kellett. Várkonyi a szocialista rendszer elkötelezett

5 Magyar Filmszüret: „Pacsirta” dala zeng szép magyar tájon – Művészet és hatalom szerepe Páger Antal életútjában – Link: <https://www.filmtekerce.hu/raadas/magyar-filmszuret-pacsirta-dala-zeng-szep-magyar-tajon-muveszet-es-hatalom-szerepe-pager-antal-eletutjaban>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

6 Jávor Pál: Egy színész elmondja... alapján. (Akadémiai Kiadó. Budapest, 1989.)

7 Lakner Dávid: „Csak hitvány emberek hihetik, hogy Szelezky Zita antiszemita volt” - Magyar Hang 2021. március 19-én megjelent 2021/12. száma alapján.

híve volt, mégsem állt be soha propagandistának. Elismertségét arra használta, hogy tehetségeseket hozzon helyzetben filmen és színpadon egyaránt⁸.

Major Tamás (1910 – 1986) művészetében azonban szinte el sem választható a színész, rendező és a közéleti, politikai személyiség. Pályája kezdetétől elkötelezett baloldali volt, kommunista szervezkedésért többször feljelentették. A Nemzeti Színház ifjú kommunista művészeinek kezdeményezéséből alakult meg 1945 februárjában az Ötös Bizottság melynek tagjai Major Tamás mellett Both Béla, Gobbi Hilda, Várkonyi Zoltán és Oláh Gusztáv voltak. A rettegett Major a II. világháború után káderlapokat vezetett színészeiről a Nemzeti Színházban. 1956-ban, a forradalom idején, október 31-én igazgatói székéből eltávolították, ekkor ismerhették meg a színészek ezeket a káderlapokat és az ellenük szóló feljelentéseket. Major volt országgyűlési képviselő (1949–1953 és 1958–1971 között) és magas beosztású pártfunkcionárius is (1957–1966 között)⁹.

A kor másik nagy, vállaltan baloldalija Gobbi Hilda (1913 – 1988) volt. Saját bevallása szerint sohasem volt „csak” színész, hitt abban, hogy a színész akarva-akaratlanul mindig politizál. A II. világháború alatt a kommunista földalatti mozgalomban dolgozott. A Kádár-korszak egyik legnépszerűbb és legtámogatottabb színésznője volt, szókimondó, nyers, magánéletét nem vette jó néven a rendszer, de szemet hunytak felette¹⁰.

Az 1956-os forradalom sajátos helyzetet teremtett a művészek politikai állásfoglalását tekintve: sokan úgy vállaltak vezető szerepet, hogy csak sodródtak az eseményekkel, mint például Nagy Attila, aki Miskolcon játszott akkoriban. A fiatal színész legalább annyira félt, mint amennyire lelkesítették az események. A zavaros viták közepette határozott fellépése volt, ezért az emberek vezetőnek tekintették. Letartóztatás és halálbüntetés lett a vége. Ez utóbbit aztán nem hajtották végre, de 12 év börtönre ítélték. 4 év után szabadult, de nem térhetett vissza a színpadra 1962-ig¹¹.

Darvas Iván (1925 – 2007) 1956. október 30-án a korábban kémkedésért és hazaárulásért börtönbe zárt testvérét szerette volna kiszabadítani. Miután a Legfelsőbb Ügyészség forradalmi bizottságától megbízólevelet kap, hogy kiszabadítsa a Rákosi-rendszer

8 A művészet a közönségért van – 40 éve halt meg Várkonyi Zoltán – Link: <https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/varkonyi-zoltan-szinesz-rendezo-40-eve-halt-meg>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 08.

9 Farkas László Róbert : A szovjet ideológia fojtogató ölelése a magyar színházművészetben alapján. - Mikes International 14. évfolyam, 2. szám. - Link: http://www.epa.hu/00000/00007/00055/pdf/EPA00007_mikes_international_2014_02_030-043.pdf. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

10 Uo.

11 Uo.

által elítélt politikai foglyokat, 140 embert hozott ki a börtönből. A forradalom leverése után két évre őt is bezárták, és évekig segéd munkásként dolgozott¹².

A színpad elhagyására kényszerült Mensáros László (1926 - 1993) is, aki Debrecenben vett részt a forradalmi eseményekben, többek között neki köszönhető, hogy nem történt atrocitás a városban. 1958-ban letartóztatták, 2 év börtönt kapott, amnesztiával szabadult 1960-ban. Utána segéd munkásként és pincérként dolgozott. 1961-ben Aczél György engedélyével térhetett vissza a színházba. Sinkovits Imre (1928 - 2001) október 23-án a Petőfi téren és a Parlamentnél szavalta a Nemzeti dalt, személye egybeforr a forradalommal, nemzetközi figyelmet is kapott. Talán épp ez mentette meg, ezért nem kapott börtönbüntetést. De színészként nem dolgozhatott, eltiltották a színpadtól, mert nem mutatott megbánást, gyári segéd munkásként tartotta el magát 5 évig. Valamivel jobban járt Bessenyei Ferenc (1919 - 2004), aki szintén szavalt a tömeg előtt, sőt a Nemzetiben az eltávolított Major helyett felálló igazgató bizottság tagja lett. Őt ugyan nem tiltották el a színpadtól sem, de a színházon kívül nem vállalhatott munkát, ott pedig minimális fix fizetést kapott. A legrosszabbul Földes Gábor járt. A győri főrendező volt az egyetlen színházi ember, akit kivégeztek a forradalomban való részvételért. Pedig sokat tett azért, hogy a környékben minél kevesebb áldozatot követeljenek az összecsapások¹³.

A Kádár-korszakot az 1960-as amnesztia után a fokozatosan enyhülő kultúrpolitika jellemezte. Az Aczél György nevéhez fűződő „három T”, a Tiltott, Túrt és Támogatott direktívák és politikai minőségjelzők differenciálták a művészeti élet szereplőit¹⁴, ezek alapján kaphatott valaki szilenciumot, vagy teljes bemutatkozási lehetőséget. Azok a művészek, akik akár a művészeti stílusukkal, akár alkotásaikkal – legyen ez zene, irodalom vagy képzőművészeti alkotás – nem tartották szem előtt az ideológiai irányvonalat, nemkívánatosak lettek. Ezt a kultúrpolitikát szolgálta a *Ki mit tud?*-ok rendezése is, ahol „irányítottan” lehetett megjelenni a közönség előtt¹⁵.

Különösen a könnyűzene és a film volt a célkeresztben, gondoljunk csak az azóta kultuszfilmmé vált *A tanú*-ra, amely betiltottak satirikus rendszerkritikája miatt. De a zenészek közül is többet megfigyelt a politikai rendőrség nyíltan ellenzéki megnyilvánulásaik

12 Uo.

13 Uo.

14 Nemzeti Emlékezet Bizottság (NEB) – Aczél György. Link: <https://neb.hu/asset/phprLFddH.pdf>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

15 A Kádár-korszak kultúrpolitikája. Link: https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_04_026. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

miatt, itt Radics Bélát és Bródy Jánost említhetjük példaként.¹⁶ A rendszert kritika nélküli kiszolgálók kitüntetések, díjakat, támogatást, anyagi elismerést, megrendeléseket kaptak, ők képviselték hivatalosan „kifelé”, a nyugati világ felé a magyar kultúrát. Erre jó példa a Neoton együttes külföldi karrierje¹⁷.

Már az 1980-as években is számos színész lett országgyűlési képviselő, például Horváth Teri, Avar István, Ladányi Ferenc vagy éppen Maklári Zoltán. A rendszerváltás után az 1990-es években Darvas Iván, Bánffy György, Pécsi Ildikó is a parlament tagja volt¹⁸.

És most

A politika mindig beszivárgott a művészeti életbe, hiszen színházi vezetésről, pénzről, támogatásról mindig a politika dönt – állapíthatjuk meg, felülről nézve. Releváns kérdés, hogy részt vehet-e egy zenész, színész, képzőművész politikai kampányban? Ez nálunk nyugatabbra nem probléma, ettől nem lesz az egyén kevesebb, vagy rosszabb művész. Itthon azonban sokszor megbélyegzik, stigmatizálják az emberek, sőt néha a szakma is azokat, akik ilyen szereplést vállalnak. A nyílt politikai kiállás még mindig tabunak számít hazánkban. Pedig mindig is a művészet, a zene, a színház volt az, amely mert kimondani olyasmit is, ami nem volt mindig politikailag szalonképes, vagy szembement az aktuális sodorvonallal¹⁹.

A legutóbbi nagy vihart kavart „politika, kontra művészek” ügy a Színház- és Filmművészeti Egyetem alapítványi fenntartásba kerülése volt, sőt ma sem került nyugvópontra a történet. A diákok szerint sérült a Színház -és Filmművészeti Egyetem²⁰ függetlensége, ezért elfoglalták az egyetemüket. Számtalan színész nyilvánult meg az egyetemfoglalók mellett és velük szemben is, tanárok hagyták el az intézményt. Ez ismét megosztotta a társadalmat, ki-ki vérmérséklete és ideológiai beállítottsága szerint ítélte meg az eseményeket. Elsősorban a színházművészet hazai reprezentánsait, mert leginkább az ő életüket érintette, a színházi élet jövőjét, az új generációt, az utánpótlást.

16 Hvg.hu: Belügyi jelentések a magyar rockzenében. Link: <https://hvg.hu/kultura/20050510nyilvantartanak>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

17 Hvg.hu: Sötétbe borult Pécs, pedig csak rockkoncertet szerveztek. Link: https://hvg.hu/kultura/20150709_Sotetbe_borult_Pecs_pedig_csak_rock_konce. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

18 Mandiner.hu: Ezek a magyar hírességek voltak országgyűlési képviselők. Link: https://mandiner.hu/cikk/20180508_ezek_a_magyar_hiressgek_voltak_orzaggyulesi_kepviselok. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

19 Példaként említhetjük a kaposvári Csiky Gergely Színház működését az 1970-es és 1980-as években, amely teátrum bemutatóit és előadásait tömegesen látogattak az országból.

20 Továbbiakban: SZFE.

Megállapíthatjuk, hogy mára, 2021-re jutott el odáig a közbeszéd, hogy nem kell ahhoz ismertnek, művésznak lenni, hogy megszóljanak valakit, ha társadalmi, politikai ügyekben véleményt mond, a meggyőződéséről beszél, vagy éppen kiáll egy-egy oldal mellett. Pedig az viszi előrébb a közös gondolkodást, a társadalmi közbeszédet, ha megismerjük egymás nézőpontját, érveit, de Magyarországon még ma is hiányzik az a véleménytolerancia, amely a demokrácia sajátja. Többen az SZFE-ügyét is a süketek párbeszédének minősítik²¹.

2020 decemberében a Magyar Nemzet újságírója kérdezte Ács Margit, Kossuth- és Prima-díjas író arról, hogyan látja, távolságot kell-e tartania egy írónak a világ eseményeitől?²² A díjazott művésznő így válaszolt:

„Különböztessük meg a politikai csoportok melletti kiállást a világnézeti-politikai elvektől. Szerencsés esetben az ember talál olyan csoportosulást, netán pártot, amely tökéletesen megfelel közéleti, erkölcsi ideáljainak, olyan eszmék jegyében tevékenykedik, amelyeknek ő is az életét szenteli. Sajnos azonban meglehetősen ritka az ilyen szerencse. A politika ugyanis gyakorlati tevékenység, sajátos lavírozás a kitűzött célok szolgálata és a valós feltételek, kényszerek között. Ezt bárki elvtelen kompromisszumok sorozatának láthatja; ebben rejlik a magyarázata a csalódásnak, amelyet a Kádár-rendszer alatt zömében ellenzéki szellemiségű magyar értelmiség átélt az áhitott cselekvési lehetőségek megnyílásakor, a kilencvenes évek elején. Emlékszem, mást sem hallottunk mind a jobboldali, mind a baloldali ismerőseinktől. A médiában megnyilatkozók általában azzal kezdték a szereplést, hogy mindenkit biztosítottak arról, ők nem politizálnak. S a főbia kiváltó okai közé számítsuk még a politikában szereplő személyek emberi esendőségét, amelyet a másik oldal propagandája nem győzött leleplezni tényleges vagy gerjesztett botrányokon rágódva. Ezenkívül számoljunk még a hatalomvágy, a hatalmi helyzet torzító hatásának megtapasztalásával akár pozícióba került egykori barátainkon is. Továbbá a szükségszerűen bekövetkező morális buktatóval: a haszonlesők becsatlakozásával egy-egy párt holdudvarába, leginkább persze az éppen hatalmon levő elitbe. Bizony, a politika gyakorlata nem idealista embernek való. Az „idealista” itt nem elvárásolt ködevőt, hanem olyan embert jelöl szándékom szerint, aki elvek konzekvenciái szerint él, kritikusan választ jó és rossz között, önálló véleményalkotásra képes, és az ehhez való jogra igényt is tart. Én az ilyen emberek egyike vagyok, s ennek

21 Papageno.hu – Trokán Péter: Süketek párbeszéde zajlik. Link: <https://papageno.hu/intermezzo/2020/09/trokan-peter-suketek-parbeszedezajlik/>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

22 Magyar Nemzet.hu – A távolság próbája. Link: <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2020/12/a-tavolsag-probaja>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

tudatában felmértem 1989-ben, az MDF párttá alakulása kapcsán, hogy nem vagyok alkalmas gyakorló politikusnak, és kimaradtam a mozgalom keretében szerveződött józsefvárosi alapszervezetből, pedig a létrehozására rengeteg energiát és időt áldoztam az előző év folyamán. De természetesen nem hagytam fel a közéleti érdeklődéssel, a kritikai alapállással, a véleményalkotással, és azóta is folyamatosan azt mérlegelem, hogy kitől, melyik politikai erőtlől várhatom leginkább – hangsúlyozom: leginkább – az országom, a népem érdekének megfelelő politizálást. Minthogy tollforgató vagyok, e közéleti izgalomnak nyoma van írásaimban is, mi sem természetesebb ennél. Természetellenesnek azt tartanám, ha egy írónak – eltérően más normális emberektől – nem volna véleménye a hazája sorsát érintő kérdésekről. Nem is igen találkoztam ilyen kollégával. Legfeljebb egyik-másik nem mer színt vallani, mert fél, hogy a „másik” oldalon kiesik a pikszisből. Megjegyzem, ez az elmúlt évtizedek áldatlan „Kulturkampf”-jában elég reális esély volt, s ma is az.”²³

A körülöttünk lévő világot átítatja a politika, kisebb-nagyobb mértékben. A helyi, települési döntések, érdekközösségek szintjétől egészen a globális eseményekig mindenütt ott van. A nyitott szemmel járó embernek pedig van véleménye is ezekről, ideológiai meggyőződésétől függően pedig mindenki másképpen látja, mi lenne az üdvös. Ha úgy érzi, hangot kell adni annak, mit gondol, bárki megteheti. Miért lenne ez másképpen egy művésszel?

A következőkben kortárs hazai alkotókkal beszélgettünk, és a témát illetően a véleményüket kértük²⁴.

Varga Miklós énekes, rockzenész

Varga Miklós zenész, énekes hisz a szólásszabadságban. Öncélúan sosem szólalt meg politikai kérdésekben, és a jövőben sem szeretne, de úgy látja, a politika a mindennapok része, ezért nem lehet figyelmen kívül, hagyni, kikerülni²⁵.

„Egy művész miért ne alkothatna véleményt a világ dolgairól, ugyanúgy, mint bárki más? Nekünk is van véleményünk, értékrendünk, ez alapján miért ne politizálhatnánk? Én is jó néhány helyről megkaptam már – kommentelőktől – hogy egy zenész ne politizáljon, de egy igazán értékelhető művész az életművével, tevékenységével is ezt teszi, hiszen egyfajta értékrendet állít fel, ennek mentén adja elő magát. Az én dalaimat is

23 Uo.

24 Az interjúkat Hajdu Anikó, jelen írás szerzője telefonon készítette, majd írásban rögzítette az elhangzottakat. A riportok után a megkérdezettek mindegyike írásban engedélyezte a riportokban adott válaszaik közlését. Továbbiakban: Interjú.

25 Interjú – Varga Miklós.

meghatározza az értékrendem. Körülöttünk mindenben ott van a politika, a művészek kicsit talán érzékenyebben is reagálnak az őket körülvevő eseményekre, de úgy gondolom, nekünk ugyanolyan jogunk van véleményt formálni, mint bárki másnak. Ettől a mi művészeti tevékenységünk, tehetségünk semmit nem változik, nem lesz jobb vagy rosszabb, se több, se kevesebb.

- Hogyan látja: megváltozik a kollégák egymáshoz való viszonya, ha valaki nyíltan kiáll a politikai véleménye mellett, legyen az jobb vagy baloldali?

Szerencsére a mi műfajunkban nincs meg az az antagonisztikus ellentmondás, mint a társadalom néhány egyéb szegmensében. Mi ugyanúgy szóba tudunk állni egymással, függetlenül attól, kinek jobboldali, kinek baloldali az irányultsága, világnézete, úgy érzem, hogy mi sokkal jobban megértjük egymást. Hogy támadólag lépjek fel valakivel szemben, csak azért, mert másképp látja a világot, elképzelhetetlen. Én magamat – abban az értelemben – mindig is liberálisnak tartottam, hogy az „élni és élni hagyni” elv érvényesüljön: ha valakinek valamiről véleménye van, mondja el, ne akarjuk egymásba fojtani a szót, emiatt ne támadjuk a másikat, mert mindenki más, és máshogyan látja a világot.

Varga Miklós azt is elmondta, hogy soha nem érezte azt a rendszerváltás előtt sem, hogy őt az előadói pályája során elnyomás érte volna. Valóban korlátozva volt a szólásszabadság, amikor bevittek egy új dalt, vagy lemezt a Hungarotonba, ott nagyon szigorúan végig cenzúrázták a szövegeket. Megtörtént, hogy azt mondták nekik, hogy ez így nem mehet. Nem volt más választásuk, minthogy átírják. Természetesen, volt, aki erre nem volt hajlandó, de nem is jelenhetett meg a lemez. Emiatt hagyta ott két zeneszerző, Cserhádi István és Bencsik Sándor a P Mobilt, és alapította meg a P. Boxot Varga Miklóssal és még két zenésztársukkal. Az előadók igen nagy többsége elfogadta azt a helyzetet, hogy beleszólnak „fentről” a szövegekbe. Ha valaki ezt úgy fogja fel, hogy kollaboráció volt a hatalommal, az nem ismeri az akkori helyzetet.” – zárta gondolatait Varga Miklós²⁶.

Jordán Tamás, színművész-rendező, a Nemzet Színésze

Jordán Tamás, Kossuth- és Jászai Mari-díjas színész, rendező azt vallja, egy intézményvezető ne politizáljon, mert az intézményt kell, hogy képviselje, és nem saját magát. Az intézményben pedig különböző világnézetű emberek lehetnek, nem bánthatja meg őket semmilyen véleményalkotással²⁷.

26 Uo.

27 Interjú – Jordán Tamás.

„30 évig voltam igazgató, én tartottam magam ehhez.” – vallja a Nemzet Színésze. „Ha valaki nem intézményvezető, és művész, az ugyanolyan állampolgár, mint mindenki más, van véleménye, és el nem tudom képzelni, hogy azt a véleményt miért kellene titokban tartani. Ha a kormánnyal egyetértő emberről van szó, akkor az ő művészi eszközeivel – akár író, akár zenész, akár festő – juttassa nyilvánosságra az ő véleményét. Ha nagyon pozitívnak látja az őt körülvevő világot, akkor arról beszéljen, ahol csak lehet. Aki pedig nem érzi jól magát ebben a világban, az nyugodtan mondja el a véleményét bárhol, vagy az alkotásaiban hozza nyilvánosságra. Vannak művészek, akiknek mindenki ismeri a politikai irányultságát, éppen ezért szeretik: legyen az kormánypárti vagy ellenzéki gondolkodású, a saját <tábora> örül, ha megnyilvánul egy-egy téma kapcsán. Azonban a „másik oldal” nem veszi jó néven ugyanezt. Fejlett demokráciában elő nem fordulhat, hogy valakinek a véleménye miatt negatív megítélésben legyen osztályrésze. Nálunk azonban nem eléggé működik a demokrácia. Nem várható el, ami egy fejlett demokráciában magától értetődő, hogy az emberek megértik egymást, párbeszédet folytatnak, tiszteletben tartják egymás nézeteit, még akkor is, ha azok szöges ellentétben vannak egymással. Nálunk ez nem működik.

- Manapság már bátrabban nyilatkoznak a művészek arról, hogy mit gondolnak az őket körülvevő világról. Miért ítéli meg a társadalom nagy része úgy, hogy egy művésznak nem szabad politikai témában megnyilvánulnia?

Nem tudom és nem is értek vele egyet. Azzal egyetértek, hogy egy intézményvezető – legyen az művész, vagy nem művész –, ne mondjon véleményt, mert nem önmagát képviseli, de azt egyenesen elvárom a művészekről, hogy nyilvánuljanak meg, hiszen hagyománya van minden terén a művészetnek. Ha csak Adyra, József Attilára gondolunk, vagy Babitsra, Juhász Gyulára, nyilvánvalóvá tették nézeteiket, és a társadalom józan gondolkodású része nem utasította el. Ha ma elítélik a véleményüket vállaló művészeket, az a végtelen megosztottság eredménye. A gyűlölet ebben a keresztény országban erőteljesen jelen van. Felébrednek indulatok, teljesen oktanul.” – összegezte Jordán Tamás.

Máté Gábor színművész-rendező, a Katona József Színház igazgatója

„A politika annyira beleállt az egész magyar kulturális életbe, hogy ebben semmi jó nincs. Tulajdonképpen csodálom azokat, akik azon gondolkoznak, hogy színházat vezessenek.” – ez Máté Gábortól, a Katona József Színház igazgatójától és a Színház és Filmművészeti Egyetem

(SZFE) korábbi tanárától hangzott el a *Cool Story Bro* Youtube-csatorna egyik videójában 2021 februárjában²⁸.

„Magyarországon a politizálás azt jelenti, hogy nyíltan deklarálja nézeteit valamelyik párt mellett, szerintem pedig a politizálás nem csak feltétlen ezt jelenti, hanem jelenthet tágabb értelmű fogalmat is, ami inkább az, hogy hozzászól olyan társadalmi kérdésekhez, amelyekben fontos, hogy véleményt nyilvánítson, vagy számít a véleménye. Ez persze attól is függ, hogy az illető művész érdemes-e, hogy hallassa a hangját, milyen minőséget képvisel, mit képvisel az addigi munkáiban.²⁹” – Véli a Kossuth- és Jászai Mari-díjas Máté Gábor. – *„De az Egyesült Államokban természetes, hogy valaki vagy republikánus vagy demokrata párti, a véleménye vagy a hovatartozása is köztudott, de az is természetes, hogy ennek a későbbiekben nincsen semmilyen következménye se pro, se kontra. Ha az illető nem azért politizál, hogy anyagi előnyei származzanak belőle, hanem a meggyőződése miatt, miért ne állhatna egy művész egy ideológia mellé. Azt nem tartom szerencsésnek, hogy egy ilyen szituációban, mint amilyen Magyarországon van, egy művész párttag legyen, és a pártállását nyíltan hangoztassa.*

- *Érdemes-e ma Magyarországon véleményt nyilvánítani egy művészeknek? Van, aki azt érzi, hogy kell, hiszen csak így lehet változtatni a világon, míg mások az érvényesülést látják benne.*

Ha társadalmi kérdésekben nyilvánul meg az illető, az néha kötelességünk, néha pedig jobb, ha hagyjuk a dolgokat menni a maguk útján. Ezek természetesen különböző súlyú témák. Ha valaki kizárólag az előremenetele miatt teszi ezt meg, azt én magam elítélem és sajnos ez elég sokszor átlátható, hogy bizonyos művészek mit miért csinálnak. Ha olyan a társadalmi berendezkedés, hogy ez automatikusan elismeréssel, akár állami kitüntetésekkel jár, vagy magas pozíciójú állásokkal, akkor pedig különösen visszatetsző.

- *Sokszor teljesen mindegy, melyik politikai oldalon nyilvánul meg egy művész – mert az értékrendjébe a jobboldali vagy baloldali értékeket tartja fontosnak – az átlagemberek a munkásságukat is megítélik ez alapján. Hogyan látja? Miért jutottunk eddig?*

Sok mindenkinek van felelőssége ebben, egyrészt a sajtónak – mindegy, hogy az egyik, vagy másik oldalhoz húzó sajtótermékekről beszélünk –, jellemző, hogy stigmatizálnak valakit, de az a kör is felelős, akiknek ezek az orgánusok meg akarnak felelni, a hívek pedig egyre hangosabban ismétlik, szinte a karaktergyilkosságig menően. Ez a mai magyarországi szituációban szinte minden esetben rendkívül káros. Olyan ma szinte nincs is, hogy valaki úgy tudjon véleményt nyilvánítani, hogy ne süssenek rá kormánypárti vagy ellenzéki bélyeget.

28 Máté Gábor: „Biztos, hogy abba fogom hagyni.” Link: <https://www.youtube.com/watch?v=vbrmXK71xEk>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

29 Interjú – Máté Gábor.

- 2021 áprilisában Fiala Jánosnak nyilatkozta, hogy a jelenlegi hatalom egyértelműsítette, hogy a színházigazgatás politikai tisztség. Ezt hogy értette? Mennyire kell megfelelnie politikának egy színházi vezetőnek?³⁰

Ha valaki egyértelműsíti, hogy ő hová tartozik, akkor könnyebben jut állami állásokhoz, és például a színházigazgatás is ilyen. Természetesen ezzel nem azt állítom, hogy régebben nem történtek ilyen dolgok, de most egyértelműen ez a helyzet. Amióta vannak állami színházak, és kizárólag önkormányzati fenntartású színházak, azóta ez még nyilvánvalóbb. Most a fővárosi önkormányzat fenntartásában lévő színházak nem kormányközelinek nevezhetők. De meddig lesz ez így? Jön egy választás, fordulhat a helyzet, bármerre. Nagyon rossz döntés volt így felosztani a színházakat. Színészként kevesebb felelősséggel foglalhat állást valaki, színházigazgatóként a színházát képviseli.³¹” – vallja Máté Gábor.

Összefoglalás

Abban valamennyi megkérdezett művész egyetértett, hogy a világ, a társadalom, az ország történéseire a művészeknek reflektálnia kell. Mindenkinek a maga módján, hiszen éppen az alkotó kreatív emberek azok, akik nem hallgathatnak. Ma ez Magyarországon azzal jár, hogy mindig akad egy hangos csoport – bármelyik oldalon –, amelyik ezért rossz szemmel néz rá. A véleménynyilvánítás azonban olyan jog, amelyet senki nem vehet el a másiktól. Egy művésztől pedig végképp nem.

30 Keljfeljancsi – Fiala János rádióműsora. 2021. április 06. - Link: <https://www.youtube.com/watch?v=sE9PSbTJCw0>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

31 Interjú – Máté Gábor.

Felhasznált irodalom:

A Kádár-korszak kultúrpolitikája. Link:

https://www.nkp.hu/tankonyv/tortenelem_12/lecke_04_026. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

A művészet a közönségért van – 40 éve halt meg Várkonyi Zoltán – Link:

<https://filmarchiv.hu/hu/aktualis/hirek/varkonyi-zoltan-szinesz-rendezo-40-eve-halt-meg>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 08.

Az utánozhatatlan Zsazsa Fedák Sári születésének 130. évfordulójára (szerkesztette: Zubánics László. KMMI-füzetek. Beregszász 2009.) alapján.

Farkas László Róbert : A szovjet ideológia fojtogató ölelése a magyar színházművészetben alapján. - Mikes International 14. évfolyam, 2. szám. - Link:

http://www.epa.hu/00000/00007/00055/pdf/EPA00007_mikes_international_2014_02_030-043.pdf. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

Hajdu Anikó interjúja Jordán Tamással, Máté Gáborral, Varga Miklóssal.

Hvg.hu: Belügyi jelentések a magyar rockzenében. Link:

<https://hvg.hu/kultura/20050510nyilvantartanak>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

Hvg.hu: Sötétbe borult Pécs, pedig csak rockkoncertet szerveztek. Link:

https://hvg.hu/kultura/20150709_Sotetbe_borult_Pecs_pedig_csak_rock_konce. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Jávor Pál: Egy színész elmondja... alapján. (Akadémiai Kiadó. Budapest, 1989.)

Keljfeljancsi – Fiala János rádióműsora. 2021. április 06. - Link:

<https://www.youtube.com/watch?v=sE9PSbTJCw0>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Lakner Dávid: „Csak hitvány emberek hihetik, hogy Szeleczy Zita antiszemita volt” -

Magyar Hang 2021. március 19-én megjelent 2021/12. száma alapján.

Magyar Filmszüret: „Pacsirta” dala zeng szép magyar tájon – Művészet és hatalom szerepe Páger Antal életútjában – Link: <https://www.filmtekercs.hu/raadas/magyar-filmszuret-pacsirta-dala-zeng-szep-magyar-tajon-muveszet-es-hatalom-szerepe-pager-antal-eletutjaban>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

Magyarnemzet.hu – A távolság próbája. Link: <https://magyarnemzet.hu/lugas-rovat/2020/12/a-tavolsag-probaja>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Mandiner.hu: Ezek a magyar hírességek voltak országgyűlési képviselők. Link: https://mandiner.hu/cikk/20180508_ezek_a_magyar_hiressegek_voltak_orzaggyulesi_kepviselok. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Máté Gábor: „Biztos, hogy abba fogom hagyni.” Link: <https://www.youtube.com/watch?v=vbrmXK71xEk>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Nemzeti Emlékezet Bizottság (NEB) – Aczél György. Link: <https://neb.hu/asset/phprLFddH.pdf>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 09.

Papageno.hu – Trokán Péter: Süketek párbeszéde zajlik. Link: <https://papageno.hu/intermezzo/2020/09/trokan-peter-suketek-parbeszedezajlik/>. Utolsó letöltés dátuma: 2021. november 10.

Wikipedia.com. A politika szó jelentése. - Utolsó letöltés dátuma: 2021. 11. 08.

Summary

Can an artist be engaged in politics? In Hungary, this is a very sensitive topic. In modern democracies, anyone can take part in politics, however, in the case of certain professions – such as actors, musicians or artists –, society treats them harsher, if they voice their political opinions and orientation. If we look back on the 20th century, several artists have taken up their ideological orientation, but this was rarely tolerated by the political power. Even today, artists have to face people's opinions. The artists we interviewed agree that regardless of political orientation, they have the right, and in some sense, the duty, to take up their political opinions.